

СЧЕТОВОДНО-ПРАВНИТЕ НОРМИ И СЪВРЕМЕННОТО ИМ ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛОЖЕНИЕ

д-р Антон Свраков

регистриран одитор, дипломиран експерт-счетоводител

„Юристите превърнаха правото в академична дисциплина, имаща своя дългогодишна история, философия, теория и начин на мислене. Какво да кажем за счетоводството, ако то се различава от правото?“

Ален Бюрло¹

Въведение

Поставената тема в настоящата студия е сравнително по-слабо застъпена в нашата специализирана научна литература. Вероятно защото в нея се пресичат практическите въпроси с тези на счетоводното право, а то за съжаление не е получило своето пълно официално признание у нас. Още преди политическите и социалните промени, които настъпиха в страната ни в края на 1989 г., в областта на счетоводството се наблюдаваше едно непризнавано противопоставяне между теория, нормативна материя и практика. От една страна, всички конференции се организираха и активно се пропагандираха като *научно-практически*. Априорно се приемаше, че науката, или по-скромно казано теорията, е тази, която следва да осветлява практиката. Последната пък трябваше да подхранва теорията с проблеми, при което с правилното им нормативно решаване тя непрекъснато следва да се подобрява. Вероятно в други области като инженерните науки и медицината това е било точно така. Но не и в областта на счетоводството. Практиката се регулираше изцяло от изпълнителната власт в лицето на министерството на финансите, при това с подзаконовни нормативни актове – правилници, наредби, инструкции и т.н. Счетоводството се третираше като част от единната система на така наречената тогава *народностопанска отчетност*, включваща счетоводната, статистическата и оперативната отчетност. Приемаше се безусловно, че тя има информационни и контролни функции, което се извеждаше от идеологическата основа на тогавашната политическа икономия на социализма. Не се признаваше

---

¹ Ален Бюрло е почетен професор и бивш директор на Националния институт за икономика и счетоводство на Франция.

и съответно почти не се изследваше съществуващата и ясно видима връзка на счетоводството със стопанското право. Това пък беше вследствие от липсата на реални стопански субекти, доколкото собствеността върху предприятията можеше да бъде само държавна или кооперативна.

За наша чест България първа от бившите социалистически страни направи законова реформа в областта на практическото приложение на счетоводството. Това стана чрез приемането във Великото народно събрание на Закон за счетоводството още в първите дни на януари 1991 г. Веднага след това законът беше обнародван в брой 4 на Държавен вестник от 15.01.1991 г. Още в своя проект този закон беше получил одобрението на редица международни консултанти, както и на специалисти от Световната банка във Вашингтон и на Европейската федерацията на експерт-счетоводителите със седалище в Брюксел. Работата по изготвянето на Закона за счетоводството беше извършена от специалистите в тогавашната дирекция „Методология на счетоводната отчетност“ в министерството на финансите с помощта на някои изявени главни счетоводители. Проектът на Закона за счетоводството беше разработен на основата на запознаването с изискванията на директивите на тогавашната европейска общност, които страните членки транспонираха в националните си законодателства. Тези изисквания обаче бяха изградени на различна от познатата ни дотогава теория на счетоводството и това бяха нормите на хармонизираното европейско търговско и счетоводно законодателство. По чисто идеологически причини до тогава те не бяха познати у нас и не се преподаваха като теория. Така че тя нямаше как да помогне при разработването на закона.

Още от самото начало на стопанските реформи в областта на счетоводството отново се получи разминаване между теория и практика. Необходимо беше да се направи значима промяна в модела на текущото счетоводно отчитане и на представянето на годишните финансови резултати чрез принципно новото разбиране за годишен счетоводен отчет. Източник на знания за това станаха не учебниците и другите теоретични и учебни помагала, защото в онова време тях просто ги нямаше. В самото начало основата за това беше Законът за счетоводството, а впоследствие Националният сметкоплан и Националните счетоводни стандарти. Получи се така, че нормалната релация от теория към законодателство и оттам към практическо приложение се обърна. Знанията за практическото приложение идваха направо от вече приетото счетоводно законодателство. Отделен въпрос е, че това не беше достатъчна осно-

ва и тези, които искаха наистина да добият новите знания, потърсиха и други източници. Но масовата практика така и не го направи².

Впоследствие Законът за счетоводството претърпя две принципно нови издания, за да се стигне до прилаганото понастоящем трето издание. В края на 90-те години на миналия век постепенно се беше наложил законодателният уклон, че България трябва да се съобразява не толкова с нормите на хармонизираното европейско счетоводно законодателство, колкото с изискванията на Международните счетоводни стандарти, издание на Комитета по Международни счетоводни стандарти със седалище в Лондон (МСС).³ Основният проводник за това беше изискването на толкова чаканите чуждестранни инвеститори да получават счетоводните отчети на интересуващите ги предприятия, преизчислени и изготвени по реда на МСС. Затова с втория Закон за счетоводството, който влезе в сила от 1 януари 2002 г. се създадоха нормативни условия за тяхното широко прилагане в нашата практика. И този път теорията нямаше никакво отношение към това действие, което беше продиктувано от политически интереси. А както е добре известно у нас, те не винаги се вземат на основата на задълбочен анализ на стопанската и социалната среда и на очакваното им въздействие.

Като че ли, за да се убедим окончателно, че ние нямаме национална концепция за развитие на счетоводното законодателство, считано от 1 януари 2016 г., у нас влезе в сила третият Закон за счетоводството. Основната причина за това беше необходимостта националното ни счетоводно законодателство да бъде съобразено с изискванията на една нова и основополагаща европейска директива. Тоест и този път промяната се наложи единствено от законови изисквания.

---

² Това, както и всички останали твърдения за състоянието на нашата практика, изложени в материала по-нататък, се базира на активната работа на автора като регистриран одитор и консултант през последните 32 години с редица търговски банки, застрахователни компании, големи чуждестранни инвеститори, средни и малки предприятия. Към това следва да се добави и възможността му да присъства на обучения и различни представителни форуми в страната и в чужбина.

³ Тази счетоводно-правна кодификация битуваше под наименованието Международни счетоводни стандарти (МСС) от началото на 1975 г. до края на 2002 г. След това, в резултат на някои организационни преобразувания от началото на новия век, тя започна да се издава под обобщаващото наименование Международни стандарти за финансова отчетност (МСФО), в чийто състав са включени и част от предишните и преработвани текущо МСС. Затова по-нататък тя се цитира като МСФО/МСС, освен ако не се касае до някакъв конкретен случай или период от време.

Затова логично възниква въпросът, при всичките тези процеси през последните 32 години, каква е връзката на счетоводната теория със законодателството и с практиката. Опитът за отговор на този въпрос е едната част от предмета на настоящата разработка. Според Ал Джеров „Правната норма е общоважащо правило за поведение... Тя се отнася до всички правни субекти, които отговарят на съответните изисквания, т.е. до неопределен кръг субекти, до всички онези, които ще бъдат участници в определен вид отношения“ (Джеров 1994: 77). Въпросът е и доколко регламентиранияте съвременни счетоводно-правни норми, в светлината на цитираното определение, са теоретически обосновани, разбираеми и правилно интерпретирани от тези, които следва да ги прилагат и отговарят за това в рамките на националното ни законодателство. А това е втората част от предмета на изследването, както и от основната цел, която авторът си поставя при разработването на тази публикация в допустимия за случая обем. Приложеният научен инструментариум разчита основно на историческия и логическия подход при изясняване на поставените въпроси. Широко се използва сравнителният метод, с помощта на който се търсят едни или други силни и слаби страни. Надяваме се, че е подходящо изследването да намери мястото си именно в Годишника на най-старото висше икономическо училище у нас, в което се преподават счетоводни дисциплини. Поставените за разглеждане в разработката въпроси са се оформили в съзнанието на автора достатъчно дълго време. През годините той неведнъж е публикувал своите разбирания по сходни проблеми, отнасящи се до развитието на счетоводното право. Със сигурност много от изложените по-нататък мисли и идеи могат да породят полемика и успешно да бъдат представени различни, дори противоположни схващания. И колкото повече се дискутират тези въпроси, толкова по-добре. Защото от това ще спечели както счетоводната теория, така и нашата практика. А те, без съмнение, имат нужда от непрекъснато подобряване.

Глава първа

Счетоводството и неговите правни норми в процеса на историческото им развитие

1.1. Зараждането и развитието в Европа

Настоящото изследване не си поставя за цел да разглежда историческите корени на счетоводството нито като теоретична и законодателна дейност, нито като практика. Не е възможно обаче да бъде направен пълноценен анализ на сегашното състояние, без да се хвърли един макар и кратък обобщаващ поглед към миналото. Той разбира се е ограничен в рамките на една студия, която си е поставила друга цел.

Днес нямаме никакви съмнения за това, че счетоводството, в своя рудиментарен вид, е възникнало още в дълбока древност. Доказателствата отдавна са събрани от направените археологически и исторически проучвания. Необходимостта е произлязла от стопанската дейност, която пък е основата на съзнателното човешко съществуване. Записването на определени данни, както и на тяхното използване, е било необходимо на владетелите, на храмовете и на търговците. Така още в самото си начало в тази дейност се преплитат както публични, така и частно-правни интереси. Това обаче ще получи своя видим вид значително по-късно, когато се стигне до държавна кодификация на търговията.

За нуждите на древните владетели счетоводството се е водило от малкото образовани в четмо и писмо за времето си техни довереници. Търговците са водели сами своите сметки, поради което те са били достатъчно добри както в търговията, така и в смятането, и в записванията. Създаването на финикийската писменост, от която впоследствие се развива гръцката азбука, а от нея произлизат латинската и славянската, е станало изключително за нуждите на този търговски народ. Улесняването на записванията и пресмятанията е станало по-важно за търговците от редица други нужди, дори от преклонението към вярата. Така през XIII – XIV век търговците в Европа смело пренебрегват предупрежденията на християнската църква да не си служат с арабската числена система, защото тя е създадена от неверниците. Записванията и пресмятанията вече станали толкова по-лесни, че за търговците старите римски цифри загубили значението си да бъдат използвани за търговски, в частност за счетоводни цели.

Във великото време на Ренесанса в Италия от безбройните опити на търговците да подобряват своите счетоводни записвания се стига до идеята за двойното (системното) счетоводство. По емпиричен път, бавно и вероятно много трудно, идеята се е зародила и оформяла в дейността на италианските търговци от XIV – XV век. Цялото имущество, което търговецът е въвлякъл в своя търговски оборот като нещо материално, видимо и конкретно се противопоставя на правната страна на неговия произход. Така срещу конкретния състав на имуществото се формират двете противоположни по своя характер понятия за капитал/собственост и за дългове/задължения. Като чисто логическа конструкция се създава разбирането за абстрактното капиталовото равенство, което впоследствие за практически цели се трансформира в балансово. В тази историческа епоха няма как да се създават и да се развиват теоретичните основи на счетоводството, съответно да се формулират някакви счетоводно-правни норми и принципи. Основният двигател са търговците и техният стремеж към усъвършенстване на счетоводната процедура, която впоследствие ще бъде теоретично дефинирана като счетоводна форма. Но какъвто и да е прогресът в счетоводната процедура – стара и нова италианска, различните разновидности на немската, френската, белгийската, английската, американската, руската и т.н. – парадигмата остава една и съща. Това е вечното равенство в системата, което се проявява както в двuasпектния характер на имуществото, така и в двете страни на счетоводните сметки и в двойното записване по тях. Двойното счетоводство е получило своята философия, но да се стигне до формулирането на някакви общоприети счетоводно-правни принципи е все още твърде рано. Търговското право, чието субсидиарно е счетоводното, очаква своята кодификация. За това са необходими, от една страна, силна и централизирана държавна власт, а от друга – достатъчно обобщен и осмислен практически опит. Да не забравяме, че са необходими и хора, които са способни да го превърнат в закон⁴.

За наша радост и гордост философията и процедурата на двойното счетоводство има свой „баща“ и своята „първа книга“. Честта се е паднала на монаха от ордена на францисканците и професор по математика на редица

---

⁴ Имаме предвид континенталните европейски държави, но не и Великобритания. Липсата на традиции от старото римско право, добре познато на континента, там са запълнени от развитието на обичайните търговски норми, които периодично са били допълвани от решенията на кралските съдилища. Вж. по-подробно Жан Карбоние. Гражданско право. Въведение. София, 1993.

университети в италианските градове Лука Пачоли. Неговият обемист математически труд „Сума от аритметика, геометрия, пропорции и отношения“ е издаден на 10 ноември 1494 г. във Венеция. В неговата част за практическото приложение на математиката е включен и трактат XI „За сметките и записванията“⁵. Той съдържа 36 глави, в които авторът излага така наречия от него „венециански способ“. Лука Пачоли посочва, че с това ще помогне на читателя за изучи едно от главните условия за правене на търговия – способността да се водят търговски книги, от които да се получават сведения за имуществото и дълговете. Този „венециански способ“ е практическата реализация на идеята за двойствеността и вечното равенство в системата на счетоводството⁶.

Една от най-хубавите научни статии в областта на счетоводството от времето на социализма у нас е тази на проф. Коста Пергелов „Симбиозата Леонардо да Винчи – Лука Пачоли и счетоводната отчетност“⁷. Дори самото заглавие показва, че зараждането на феномена двойно счетоводство е подпомогнато от времето – творческият кипнеж на хуманизма във великолепието на италианските градове републики от XV век. В книгата на Пачоли се поставят основите на бъдещата персонифистична (олицетворителна) теория за изясняване на „магията на двойното счетоводство“⁸. Тя пък лежи в основата на юридическото му теоретично обяснение, че чрез счетоводството се отразяват отношенията между стопанските субекти, при което винаги има „Дебитор“ и „Кредитор“. Затова записванията по счетоводните сметки винаги са двойни, но с противоположен характер – „Дебит/Кредит“ или чисто търговското разбиране „Да дава/Да взема“. Но както вече посочихме, това не са счетовод-

---

⁵ Напълно логично е първоначално счетоводството да се е третирано като приложна математика. По-късно, главно под влияние на развитието на търговското законодателство и създаващата се теория, французите ще го нарекат *правна алгебра*. Те отстояват това свое разбиране и в наши дни.

⁶ Едно от първите доказателства за значението на този трактат за времето си е неговото самостоятелно издаване още през 1504 г. под наименованието „Свършена школа за търговия“. Вж. Лука Пачоли. Трактат от сметки и записях. Москва: Финанси и статистика, 1983, с. 240. През следващите три века не един или двама автори от различни страни ще използват подобно заглавие, за да описват техниката на двойното счетоводство, като всеки от тях ще се стреми да добави нещо ново и да подобри счетоводната процедура. С това отново се доказва до каква степен то е било необходимо, за да се развива успешно търговската дейност.

⁷ Вж. статията в списание „Счетоводство и контрол“, № 3, 1980.

⁸ Именно тази двойственост, вечно равенство и хармония в счетоводните записвания по системата от сметки са дали основание на някои автори от онази епоха като Джироламо Кардано да смятат, че в него има някаква „черна магия“.

но-правни норми или отделни принципи, а изясняване на неговата философска същност като практическа процедура.

От италианските търговци системата на двойното счетоводство постепенно се пренася по тогавашните европейски търговски пътища главно към немските и холандските земи, но също така към Франция и към Испания⁹. През тази епоха то все още не е получило своето днешно наименование, а е известно като *водене на търговски книги*. С постепенното разпространение на двойното счетоводство обаче сметката като материален носител на необходимите данни измества значението на подвързаните търговски книги. Така вече през XVII – XVIII век и нататък съвместно битуват и двете му наименования. Воденето на търговски книги като наименование се възприема в по-голяма степен от тези, които застъпват юридическото обяснение за същността му. В него по-ясно се чувства пряката връзка с дейността, която то е призвано да обслужва. Затова в търговските закони, като се започне от първоизточника – френския *Ordonnance de Commerce* от 1673 г. – премине се през Наполеоновия *Code de Commerce* от 1807 г., през пруския *Allgemeine Landrecht für Preußischen Staaten* от 1794 г., през стария и новия *Deutsche Handelsgesetzbuch* от 1861 г. и от 1898, за да се стигне и до прилагания понастоящем български Търговски закон от 1991 г., частта, която е посветена на задължителното водене на счетоводството, по традиция се нарича „*Търговски книги*“. При това, независимо от факта че отдавна счетоводството се води чрез програмни продукти и с помощта на компютри, а подвързаните търговски книги завинаги са потънали в историята... В тази традиция може да се види още една характерна черта на континенталната европейска търговско и счетоводно-правна доктрина – устойчивост на приетите разбирания и уважение към историята.

Така воденето на търговски книги (счетоводството) се приема като едно от иманентните качества на търговците. Затова то винаги присъства като тяхно задължение още в общите части на търговските закони на отделните европейски държави от началото на XIX век до наши дни. Посоченото е валидно и за Великобритания, която върви по своя път на обичайното право. Независимо от това своеобразие воденето на търговски книги е кодифицирано още в

---

⁹ Така например известният немски banker от Аугсбург Якуб Фугер (1459 – 1525) като млад се е обучавал по счетоводство във Венеция, което по думите на неговия биограф му е дало голямо предимство пред неговите конкуренти. Вж. Грег Стайнмец. Най-богатият човек на всички времена. София, 2015.

Joint Stock Companies Act от 1844 г. и във всички последвали го редакции на досега прилагания Companies Act 2006.

При все че това е задължение за търговците, законодателят е отчел и е наложил сериозни изисквания и към публичната ангажираност на счетоводството. От първоначалното изискване за представяне на водените търговски книги за парафиране в съдилищата, до днешния независим финансов одит и задължение за публикуване или обявяване на финансовите отчети – всичко това е насочено към защита на заинтересованите и участващите в стопански живот страни.

Законовото регламентиране на счетоводството не е свързано с неговата процедурна страна. Независимо от това дали се води чрез ръчни записвания в търговските книги, или чрез най-съвременна компютърна техника, алгоритъмът на счетоводните записвания принципно не е променен вече повече от 500 години. Той се свежда до хронологически и систематически двустранни записвания по счетоводните сметки, така че всички данни за извършените търговски сделки и стопански факти да бъдат подходящо класифицирани, оценени, представени и запазени в едно вечно равенство¹⁰.

Голямата разлика е именно в приемането и съответното кодифициране на счетоводно-правните норми. В самото начало – имаме предвид в глава трета „Des livres et registres des négociants marchands et banquiers“ на Ordonnance de Commerce от 1673 г. – те нямат обособен, самостоятелен смисъл. Регламентирани са от държавата като неотделима част от общите търговско-правни норми и публичен характер на това задължение на търговците¹¹. С други думи вече съществува държавна регламентация на счетоводната процедура, но счетоводното право като такова все още не е способно да дефинира своите собствени норми.

Това се случва постепенно, главно под влияние на развитието на немското търговско законодателство през първата половина на XIX век. От направения анализ на цитираните по-горе търговски закони приемаме, че първите счетоводно-правни норми, визирани като законов принцип, са тези, които се отнасят

---

¹⁰ Това се отнася само до системата на двойното счетоводство. До началото на XX век търговските закони, без за това да има експлицитна норма, допускат търговските книги да се водят и по реда на така нареченото просто счетоводство, при което не съществува двуспектно представяне на имуществото и съответно системата от счетоводни сметки не е затворена.

¹¹ Глава трета „За книгите и регистрите на едрите търговци, продавачите и bankerите“.

до оценяването (остойносттаването) на имуществото на търговците. Практиката за това е била твърде различна, поради което и крайните резултати от дейността могат да бъдат субективно определяни. Въвеждането на законови изисквания, които да се спазват при оценяването на имуществото при периодичното изготвяне на инвентара и на счетоводния баланс впоследствие ще доведе до бурно развитие на счетоводните теории в края на XIX и началото на XX век. При внимателния преглед на нормите в *Allgemeine Deutsche Handelsgesetzbuch* от 1861 г. може да се установи, че първият счетоводно-правен принцип, който е включен в този закон, е този за предпазливото оценяване (*Vorsichtsprinzip*). Може да се приеме, че това изискване за оценяване по по-ниската стойност (*Niederswertprinzip*), което ще доведе до създаването на скрити резерви в счетоводния баланс (*stille Reserven*), е формулирано в резултат на обичайната практика на немските търговци. Законодателят е последвал тази практика и неговият принос е, че я формулира като принцип и я включва като законово изискване. Ролята на създаващата се счетоводна теория ще се прояви като съответният научен апарат ще я обоснове, ще я доразвие, а това ще доведе до формулиране на нови счетоводно-правни принципи. Така от този момент нататък вече не само практиката, но и теорията ще дава основание за промени в търговското, респективно в счетоводното законодателство. Създаването на научните теории е значително по-труден и по-бавен процес отколкото промените в практиката на търговците. Затова университетските катедри по счетоводство се основават главно в последната четвърт на XIX и в началото на XX век в страните с традиции в образованието като Италия, Франция, Германия, Русия и др.

Създалата се последователност „счетоводна теория – законодателство – практика“ обаче не може да съществува единствено в този ред. По-скоро в този си чист вид тя е характерна за периодите на плавно и нормално развитие на икономиката на отделните държави. Кризите обаче подхранват не само мисълта на теоретиците, но и идеите, които практиката поражда. Типичен пример за това са различните теории за оценките, които се развиват в Германия по времето на разразилата се страховита свръхинфлация през 20-те години на XX век.

Нашият кратък преглед следва да завърши със създаването и развитието на хармонизираното европейско счетоводно законодателство като регионална и на Международните счетоводни стандарти като наднационална счетоводно-правна кодификация. Вече повече от 40 години европейските директиви в областта на търговското, в частност на счетоводното право са компромис в

признаването на счетоводно-правните принципи. От едната страна стоят тези на Франция и на Германия като типични представители на континенталната европейска школа. От другата страна са тези на Великобритания или на англосаксонска школа¹². Европейските директиви дават една не много широка рамка от възможности, които отделните държави са задължени да транспонират в националните си счетоводни законодателства. Подобен подход е приемник на законодателното уреждане на счетоводството чрез търговските закони, познати ни още от XIX век. Разликата е, че е намерена пресечната точка в традициите на отделните държави чрез единна директива, след което счетоводно-правните норми се завръщат за регламентиране в страните членки на общността. Още в края на 70-те години на миналия век, след продължителното обсъждане на няколкото проекта на Четвъртата директива на Съвета 78/660/ЕИО, британците успяха да наложат тяхното мъгляво „*вярно и честно представяне*“ (true and fair view) като „*принцип над принципите*“ за страните членки¹³. Мъгляво, защото дори самите британци признават, че няма единно определение, ако изобщо има някакво, какво означава „*вярно и честно*“. Все пак французите, германците, испанците и т.н. не го преведоха буквално на техните езици, а го съобразиха със собственото си разбиране. Германците например го формулираха като „*tatsächliche Verhältnissen*“ (действителните отношения). По този начин те не отстъпиха от разбирането си за по-ясно изразяване, което все пак да бъде в рамките на приетите законови норми. Германците не отстъпиха и от тяхното неприемане на възможността за по-широко приложение на преоценките на активите в посока на увеличение на стойността им. В актуалната понастоящем европейска Директива 2013/34/ЕС чл. 7 е формулиран като „Алтернативен метод за оценяване на дълготрайни активи по преоценена стойност“. Сходно е наименованието и на чл. 8 – „Алтернативен метод за оценяване по справедлива стойност“. Тяхното приложение може да бъде прието от страните, но при условията на дерогация на един от общите счетоводно-правни принципи – този за оценяване на основата на покупната или производствената цена (чл. 6, § 1, буква „и“ от Директива 2013/34/ЕС). Защото неговото прилагане не допуска

¹² От 2020 г. Великобритания не е член на Европейския съюз, но едва ли ще се стигне до преразглеждане на вече приети и толкова продължително време прилагани принципи.

¹³ Вж. по-подробно изключително интересната статия: Александър, Дейвид. Европейската представа за вярна и честна картина. // Развитие на счетоводството и счетоводното законодателство в условията на пазарната икономика. Сборник с доклади от международна конференция. София, 1993, с. 60 - 86.

временните пазарни отклонения в цените да водят до финансов резултат в момента, в който даден актив се придобива. Не допуска и създаването на имагинерни резерви, които са в резултат на желанието да бъдат осъвременени някои цени на придобити в миналото дълготрайни активи. Това би могло да стане, но само в изключителни за дадена икономика случаи, чрез приемането на отделен и нарочен за това нормативен акт.

Европейските счетоводни директиви са съобразени с цялостната правна рамка на Европейския съюз. Затова застъпените в тях счетоводно-правни норми и принципи в частност са в съзвучие с общоприетите теоретични основи на счетоводството, но те не могат да бъдат напълно самостоятелни. Традиционната връзка на счетоводството с търговското, административното, а в редица случаи и с корпоративното данъчно право не може да бъде напълно разкъсана. Най-малкото защото това няма да го допуснат националните законодателни органи на страните членки, които преди това са обсъждали проектите. Намесва се също уважението към историята, което е типично за континенталните европейски държави, наследили традициите на старото римско право. Така европейските счетоводни директиви формулират счетоводно-правните норми и в частност отделните принципи със силата на законово изискване. То от своя страна се транспонира по сходен начин в националните законодателства на държавите членки. Директивите не предписват създаването на счетоводни стандарти или други професионални регулации. Решението за това е на местните законодателни органи.

Всичко това обаче не може да се каже, когато се разглеждат счетоводно-правните норми на МСФО/МСС. На първо място следва да се има предвид, че тази счетоводна кодификация се създава от една международна, частна, неправителствена организация. Нейната дейност се финансира от членовете ѝ, най-вече от богатите световни одиторски и консултантски вериги. При тези изходни позиции независимостта на този орган много лесно може да бъде оспорена¹⁴. На второ място, от самото си начало и през цялото време на развитието си тези стандарти са еманация на англосаксонската счетоводна

---

¹⁴ За лобизма в счетоводството, особено когато става въпрос за решенията, които се вземат в Съвета по МСС отдавна обърна внимание в някои от своите публикации проф. д-р Фаня Филипова. Вж. например нейните статии: За дебата около репутацията. // Списание на ИДЕС, № 3, 1998 и Счетоводното третиране на бизнескомбинациите: принципи или лобизъм? // Списание на ИДЕС, № 5, 2002; Лобизмът в счетоводството. // Български счетоводител, № 20, 2005.

школа в най-чистия ѝ вид. Още повече че те са единствената счетоводна база, която има лукса да не бъде обвързана с нито една национална правна рамка. С това се постига пълна еманципираност на счетоводните норми от общоприетите търговско-правни принципи, административни и данъчни изисквания. Те дори не са насочени към счетоводството и към счетоводната процедура, а единствено към представянето на финансовата отчетност (financial reporting). За англосаксонската школа подобен подход е традиционен. Нещо повече, в служба на интересите на капиталовите инвеститори, МСФО/МСС принадлежат в жертва дори установени и исторически неоспорвани икономически и финансови принципи. Примерите в тази насока могат да бъдат не един или два, а и достатъчно разнообразни по характер. Например смелото заменяне на „притежаване“ с разбирането за „контролиране“ при формулирането на базисното определение за актив. За континенталната европейска счетоводна теория това звучи по-скоро екзотично отколкото като проява на „здрав разум“, както го прокламират англосаксонците. Друг пример за подобно сериозно разминаване в базисните разбирания е капитализирането на финансовите разходи по заеми в цената на придобиване на така наречените квалифицирани активи. Още повече че от алтернативен това се превърна в единствено възможния подход по реда на МСС 23 Разходи по заеми. Преди няколко години влезе в сила една нова приумица, тази за признаването като амортизируем актив на някои разходи по сключването на договорите с клиентите. Твърде слабо теоретично обяснение може да намери категорията „общ всеобхватен доход“ (comprehensive income). Освен че при тези случаи се игнорират базисни общотеоретични принципи, но също така безсрамно прозира стремежът към капитализирането на повече разходи в счетоводния баланс, с цел реализиране на по-висок финансов резултат за отчетния период. А с това се постига по-висока доходност на акциите, което е съкровената мечта на управляващите икономическите групи, чиито ценни книжа се търгуват публично.

Широкото приложение на справедливата стойност като първоначална оценка на нефинансовите активи практически е отрицание на някои от най-уважаваните европейски счетоводни принципи. Дори се стигна се дотам, че през 2003 г. френският президент (тогава Жак Ширак) в едно свое писмо предупреди авторитетните за случая европейски институции, че с това може да се предизвикат или поне да се ескалират финансови неблагоприятия. След това, но вече през 2008 – 2009 г. открито се призна, че някои агресивни ре-

шения в американските и в международните стандарти действително са съдействали за проявилата се първоначално в САЩ, а впоследствие и в Европа, ипотечна и финансова криза¹⁵. Урокът може би не е забравен, но подходът при създаването на нови или преработването на съществуващите международни стандарти не се е променил.

Дълго време след началото си от 1975 г. МСС не можеха да намерят по-сериозен прием в отделните държави. Един от противодействащите фактори беше този, че независимо от англосаксонските счетоводни принципи, на основата на които те се изграждаха, САЩ не допускаха приложението им на собствените си фондови борси. Канада разбира се не оставаше по-назад. Най-голямата победа на МСС (станали малко след това вече МСФО/МСС) беше приемането на Регламент (ЕО) № 1606/2002 г. на Европейския парламент и на Съвета за задължителното им прилагане по отношение на консолидираните финансови отчети на борсово регистрираните икономически групи. С този чисто политически акт Европа успя да отхвърли настояването на САЩ за приемане единствено на Общоприетите счетоводни принципи на САЩ (ОСП на САЩ/US GAAP). Освен това общеевропейското решение дойде като силна подкрепа на Съвета по МСС да успее да наложи прилагането на МСФО/МСС и на американските фондови борси¹⁶. По същото време това направиха и

¹⁵ Изключително интересно е как за много кратко време през есента на 2008 г. в МСФО/МСС бяха внесени промени, които дадоха възможност някои финансови активи да бъдат прекласифицирани в друга позиция в счетоводния баланс, при това със задна дата. Това, което изначално беше недопустимо, много бързо беше променено. Така, представени в новата позиция, за тези финансови активи отпадна задължението да бъдат оценявани по справедлива стойност. По този начин в счетоводните баланси за 2008 г. беше „избегнато“ начисляването на загуби от преценка по справедлива стойност за милиарди долари на САЩ и евро. Така една дребна на пръв поглед промяна в счетоводните изисквания показва, че извън заложените счетоводно-правни норми не може да има някакво абстрактно разбиране за „вярно и често“ представяне.

¹⁶ Ето как обяснява това един бивш член на Съвета по МСС, но не представител на англосаксонските държави, а французин: „Само по себе си е забележително, че американската Комисия по ценни книжа и фондови борси подкрепи програмата за конвергенция, както е забележително и че тя прие преди края на 2007 година чуждестранните компании, търгувани на борсата в САЩ, да могат да оповестяват отчетите си по МСФО, без да бъдат преработвани по US GAAP. Да не забравяме, че този отказ от преработване бе обсъждан и отхвърлян в продължение най-малко на двадесет години. Вече става въпрос американските субекти да могат да избират да представят отчети по МСФО с условие, въпреки че вероятността и датата за окончателно преминаване на американските субекти към МСФО остават несигурни.“ Жилбер Желар. Национални органи, регулиращи стандартите и МСФО: новата ситуация през май 2013 г. // Годишник на Института на дипломираните експерт-счетоводители. София, № 4, 2013.

редица други развити икономически държави по света. Разбира се, благодарност за това от страна на Съвета за МСС не последва, нещо повече, започна мащабно преразглеждане, пренаписване и създаване на нови международни стандарти със зле прикритата цел да се доближат колкото може по близко по звучене до ОСП на САЩ.

След 2004 г., с развитието на наречения тогава „*процес на конвергенция*“, МСФО/МСС все повече се отдалечават от началната си идея за създаване на „*принципно ориентирана*“ счетоводна база. Нейният смисъл е в това, че разработени по този начин стандартите дават значително по-широки възможности за приемането на различни счетоводни политики в границите на дефинираните в тяхната Обща рамка (Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements) счетоводно-правни принципи. Така първоначално в конкретните стандарти се допускаха не само препоръчителни и алтернативни подходи, но се даваше зелена светлина за много широкото прилагане на счетоводни допускания, предположения и приблизителни оценки. Всичко това беше отрицание на „*ориентираната към правила*“ счетоводна база, за каквата се приемат ОСП на САЩ и хармонизираното европейско счетоводно законодателство. От самото си създаване МСФО/МСС са кодификация, която е предназначена изключително за нуждите на изготвянето на консолидираните финансови отчети на борсово регистрираните икономически групи в тези държави, които допуснат в националното си законодателство тяхното приложение. По-точно нейните счетоводно-правни норми са такива, които могат да задоволят интересите преди всичко на капиталовите инвеститори от сравнително разбираема, полезна и сравнима финансова информация. Все пак тя е ограничена до финансовото състояние, цялостното представяне и движението на паричните потоци на икономическите групи за и към края на отчетния период. Фактически процесът на конвергенцията, който обаче претърпя крах при финансовата криза в периода 2008 – 2012 г., доведе до едно непрекъснато „*американизиране*“ на МСФО/МСС. Това означава, че принципната им ориентираност все повече се заменя от ограничаване на свободата при вземане на решения за сметка на сравнително по-ясно визирани правила. Независимо от това остава значителната възможност за прилагане на счетоводни допускания, предположения и приблизителни счетоводни оценки, тъй като не съществува връзка или някаква обвързаност с националната правна рамка на която и да е държава. За разлика от европейските директиви тук

пазарните фактори при оценяването за нуждите на финансовата отчетност са добре дошли. Съветът по МСС публикува своята нова „Концептуалната рамка за финансово отчитане“ на 29 март 2018 г. и от началото на 2020 г. тя е в сила. Както и предишната обща рамка, така и настоящата концептуалната рамка за финансово отчитане официално не е приета за приложение от Европейския съюз. Това е така, защото, както вече беше посочено, най-малкото тя почива на теоретични положения, които са спорни или дори са отхвърлени от икономическата и финансовата наука¹⁷.

В заключение на този кратък преглед може да се каже, че счетоводно-правните норми, върху се изграждат МСФО/МСС, почиват на здравия англосаксонски разум, за това кое във финансовата отчетност е полезно за капиталовите инвеститори, заемодателите и другите кредитори. Дори в новата концептуална рамка те съвсем официално бяха наречени „*основни потребители*“, а всички останали останаха на заден план. Може би тази нетипична за съвременните разбирания дискриминация е признание, че тяхната полезност има строго ограничени потребители. Като сравнително универсален счетоводен език те имат значение и признато приложение само за фондовите борси¹⁸. Независимо от това някои страни като Австралия, Нова Зеландия, Канада и други ги възприемат буквално или преработени като национални и по отношение на финансовите отчети на търговските дружества, чиито ценни книжа не се търгуват публично¹⁹. В също време законодателството на Германия, а и на континенталните западноевропейски държави, не допуска официалното им прилагане извън консолидираните финансови отчети на борсово регистрираните търговски дружества, както и на тези, които очакват да бъдат приети за търгуване. Различието е напълно разбираемо. Първата група държави са

---

¹⁷ Най-силните критици на легитимността на МСФО/МСС или поне на принципите, върху които те са изградени, са френските и немските автори. Ето едно красноречиво сравнение: „*И твърде учудващо е, че Европейският съюз е приел международните стандарти, без да се произнесе по концептуалната рамка, върху която са изградени, и върху целта, поставена от тази рамка на счетоводната отчетност; подобен би бил случаят с гражданин, решил да си купи автомобил, без да се интересува с какво гориво върви.*“ А. Бурло, Б. Колас. Международната счетоводна стандартизация: Завръща ли се политиката в счетоводството? // Годишник на Института на дипломираните експерт-счетоводители. София, 2014, с. 36.

¹⁸ Колкото и да са значими за развитието на световната икономика борсово регистрираните търговски дружества и икономически групи обикновено като брой са много по-малко от 1 % от всички стопански предприятия в отделните страни по света.

¹⁹ По отношение на нашия опит в това отношение се спираме малко по-нататък.

изцяло под влияние на англосаксонското разбиране за регламентирането на счетоводството чрез необвързани с правната им рамка стандарти. Германия пък е страната, в която всичко, което следва да бъде отчитано по счетоводен път и да бъде представяно чрез финансовата отчетност, може да има само законова регламентация. Тя от своя страна е обвързана с цялостната правна рамка на държавата. Задължителното прилагане на МСФО/МСС за икономическите групи, чиито ценни книжа са публично търгуеми, е прието като едно изключение от немското търговско законодателство, напълно в подкрепа на политически взетото решение на Европейския съюз²⁰.

Със сигурност влиянието на МСФО/МСС върху европейските счетоводни директиви е много по-слабо от очакването на поддържащите този англосаксонски модел. Едно от доказателствата за това е, че след обстойна дискусия не беше допусната за приложение в Европейския съюз умалената форма на МСФО/МСС – Международен стандарт за финансова отчетност за малки и средни предприятия (МСФО за МСП)²¹. Независимо че като обем тази кодификация е повече от 10 пъти по-малка от основния текст на МСФО/МСС, беше преценено, че в нея са запазени като буква, а и като дух същите счетоводно-правни норми. Освен това и въпреки всичко в тях се реферира към някои от нормите в МСФО/МСС. Това даде възможност на редица англосаксонски настроени държави по света охотно да ги приемат под различни форми за приложение в местните им законодателства. Хармонизираното европейско законодателство обаче запази характера си да бъде изграждано на значително по-консервативни счетоводно-правни норми, които не могат да бъдат просто откъснати от изконни принципи на търговското и административното право.

1.2. Българският опит

Благодарение на трудовете на проф. д.ик.н. Димитър Спасов, писани през 80-те години на ХХ век, знаем, че по времето на османското владичество по българските земи не един или двама търговци са водили своите търговски книги, освен „*както могат*“, но така също и по правилата на просто-

---

²⁰ Вж. в *Handelsgesetzbuch*, Zehnter Titel: Konzernabschluss nach internationalen Rechnungslegungsstandards, § 315e.

²¹ International Accounting Standards for Small and Medium-sized Entities, 2009, International Accounting Standards Board.

то счетоводство, а дори и по модерния „италиански способ“²². През 2000 г. по инициатива на професора беше направено фототипно издание на първата българска печатна книга, посветена на счетоводството – „Диплография или как се държат търговски книги“ от Стоян и Христо Караминкови²³, издадена през 1850 г. в Цариград. В нея двойното счетоводство се разглежда като важен елемент от дейността всеки търговец и без всякакви теоретически пояснения се излага неговата процедура²⁴. С това книгата не се различава от по-ранните образци в западноевропейските държави. През последните години сме свидетели на изключително ценните изследвания в областта на счетоводството по времето на Българското възраждане и непосредствено след Освобождението на член-кореспондент проф. д.ист.н. Иван Русев²⁵. Така нашата съвременна наука не остава в дълг към развитието на счетоводната практика по българските земи преди възстановяването на държавата ни през 1878 г. Колкото до законодателното решение от 1850 г. по нашите земи е в сила Турският търговски закон, който е рецепция на френския Code de Commerce от 1807 г. Едва ли обаче неговите норми са имали някакво сериозно влияние върху счетоводната практика на българските търговци по онова време.

Първият български Търговски закон влиза в сила от 1 януари 1898 г., с което се отменят всякакви други изисквания, които засягат неговия предмет. Нашият Търговски закон е изграден на основата на немското търговско право и по специално на закона от 1861 г. Това предопределя в много голяма степен по-нататъшното развитие на теоретичните знания в областта на счетоводството. Изключително за нуждите на бурно развиващото се стопанство през 1884 г. в Свищов е открито първото държавно средно търговско училище. В него се изучава дисциплината „Книговодство“. По-късно тя се трансформира в ня-

---

²² Вж. поредицата от статии на цитирания автор Счетоводството по българските земи, публикувани през 1999 г. във в. „Делова седмица“.

²³ Заглавието е изписано съгласно днешните буквени знаци.

²⁴ В едно свое писмено послание от 1835 г. Неофит Бозвели настойчиво препоръчва на търговците да познават „италианската допия“. По същото време в една от книгите си Христати Павлович Дупничанина описва воденето на счетоводна сметка с две страни/страници – „Да даде“ и „Да земе“. Това показва, че българските търговци по времето на Възраждането са имали, макар и твърде ограничени, възможности да се опитат да прилагат двойното счетоводство в своите търговски книги.

²⁵ Вж. например Русев, Ив. Първото докосване на българина до голямата счетоводна теория на XIX век. // Счетоводна политика, № 3/4, 2006; Русев, Ив. Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика. Велико Търново, 2015 и сходни други публикации от същия автор.

колко други учебни дисциплини, както и практически занятия за учащите се. В началото на ХХ век държавни и частни търговски училища се откриват в редица български градове – Русе, София, Пловдив, Варна, Бургас и др.²⁶ Навсякъде счетоводството се преподава изключително като задължителна техника за водене на търговските книги. Това е и времето, през което се издават редица учебници и ръководства по „счетоводство или държане на търговски книги“²⁷. Все още за теоретически знания и осветляване на счетоводно-правните норми, поне на тези, залегнали в Търговския закон, не може да се говори. Самият закон е създаден изцяло от законодателя, позовавайки се на западно-европейския опит.

Най-вероятно ориентацията на страната ни към немския търговско-правен модел е една от основните причини голяма част от бъдещите наши професори по икономически, финансови и счетоводни дисциплини да получават своето висше образование в някои от най-престижните университети на Германия в периода до началото на Втората световна война. Завръщайки се в България, те пренасят и творчески развиват преди всичко немската търговско- и съответно счетоводно-правна школа. Нейната несравнима с теоретичните направления на останалите западноевропейски школи особеност е тази, че счетоводните знания и практика в Германия се развиват в много по-широка рамка. Това е така нареченото „*учение за стопанското предприятие*“²⁸. Има се предвид отделното търговско дружество, или микростопанството, и всичко свързано с неговото функциониране. Към това се включват законодателните изисквания, юридическата му форма, управленската и организационната структура, организацията и заплащането на труда, финансирането и кредитирането, доставките и реализацията, калкулациите и ценообразуването, данъчното облагане, процедурата на текущото счетоводство, счетоводните баланси и техният

²⁶ Спасов, Д. Подготовка на счетоводни специалисти след Освобождението. // Делова седмица, № 12, 1999.

²⁷ Хубав пример в това отношение е изданието през 1914 г. учебник Систематично търговско счетоводство, от д-р Д. Добрев. По това време бъдещият професор е преподавател в Средното търговско училище на Пловдивската търговско-индустриална камара. В края на предговора към учебника авторът пише: „С този си труд ние се ласкаем да вярваме, че сме изпълнили една чувствителна празнота в нашата счетоводна литература“.

²⁸ Немското наименование, което се използва и в наши дни, е Betriebswirtschaftslehre. През 30 - 40 години на миналия век у нас са популярни и неговите синоними – учение за отделното или за единичното стопанство (einzelwirtschaftslehre), за частностопанската наука. Всички те възпроизвеждат един и същ немски модел.

анализ. За немската школа счетоводно-правните норми, които са залегнали в новия немски Търговския закон от 1898 г., както и в другите стопански закони, най-вече за отделните правни форми на дружествата, са неразделни от теоретическите изследвания и разработки. Този модел се налага и от водещите български професори от периода между двете световни войни. Вече и у нас може да се говори за разработването и преподаването на счетоводната теория.

В тази връзка на първо място следва да бъде посочен „патриархът на българската счетоводна мисъл“ – професор д-р Димитър Добрев²⁹. В немалка част от неговите трудове, особено в тези, посветени на теорията, се обосновава тезата, че счетоводството е не само техническа процедура, но има своята собствена теоретична основа. Той е човекът, който първи поставя въпроса за наречената от него „счетоводна идеология“, зад което се крие философското обяснение за произхода и същността на двойното счетоводство. Проф. Добрев изследва основните счетоводно-правни принципи, на които почива тази идеология, които са залегнали в Търговския закон, а впоследствие в Закона за търговските книги от 1921 г. и във втората му редакция в Наредбата-закон за търговските книги от 1936 г. Постепенно в трудовете си той застава на страната на по-модерната за времето си материалистическа (икономическа) теория, която приема като изходна точка разбирането за вечното капиталово равенство. На негова основа се развива балансовото равенство и системата на двустранното записване по счетоводните сметки. Като предимство към тях той разглежда счетоводно-правните принципи на първоначалното и последващото оценяване на имуществото. Професорът обосновава счетоводно-правния принцип за последващо оценяване по по-ниската цена, така че в счетоводния баланс да не бъдат представяни потенциални, но нереализирани все още печалби. И обратно, всички очаквани загуби следва да бъдат начислени, за да не останат скрити в стойността на представените активи и пасиви в счетоводния баланс³⁰. Фактически това е пътят, по който преди това е тръгнало изясняването на основните счетоводно-правни принципи и в немската школа.

През 30-те години на XX век теоретичните основи на счетоводството и тяхното законодателно уреждане чрез правните норми се развиват в някои от

²⁹ Определението е дадено от заслужилия деятел на науката проф. Коста Пергелов.

³⁰ Подробности за живота и за научното наследство на проф. д-р Димитър Добрев могат да се прочетат в книгата на Русев, Ив., Стоянов, Ст., Савова-Симеонова, К. Институтът на заклетите експерт-счетоводители в България и неговите председатели (1931-1948). София: ИДЕС, 2022.

трудовете на проф. Фьодор Белмер, проф. Вълчин Гериловски, проф. Бойчо Бойчев, доц. Св. Греков и други, които преподават по това време във Висшето търговско училище във Варна³¹. Всички те разглеждат счетоводството на първо място като теоретична област със своите собствени история, принципи, терминология, способности за практическа реализация, организация и място в управлението на стопанското предприятие. Разбира се не липсват и критични бележки към действащото тогава законодателство. Те най-често се отнасят до непълното прилагане на консервативните търговско-правни и счетоводно-правни принципи за сметка на известно отстъпление пред фискалните интереси на държавата. Но това вече е друга интересна тема, която остава извън обхвата на това изследване.

В заключение може да се каже, че в периода до края на Втората световна война у нас се развиват паралелно и сравнително успоредно като успехи счетоводната теория, законодателството и практиката. Косвено доказателство за това е създаденият по немски модел през 1931 г. Институт на заклетите експерт-счетоводители. Освен всичко останало, с което дейността на членовете му допринася за развитието на стопанската практика, България вече пълноценно участва и на редица международни форуми.

Бурните исторически събития след 9 септември 1944 г. постепенно водят до коренна промяна и в развитието на счетоводната теория, законодателството и практиката. Причините за това са, че следва да се обоснове такъв теоретичен и съответно законодателен счетоводен модел, който да съответства на идеологическите догми и икономическите закони на новия обществен строй – социализма. Моделът идва от СССР, в който преходът е завършен окончателно в края на 20-те години на XX век.

За няколко години изцяло е променено търговското и счетоводното законодателство като материална основа за функциониране на държавната собственост върху стопанските предприятия. В действителност това означава липса на самостоятелни стопански субекти, каквито дотогава са търговците и техните дружества. Считано от 1 януари 1951 г. Търговският закон от 1898 г., както и Законът за счетоводството от 1948 г. са отменени, защото вече няма

---

³¹ Вж. по-подробно Русев, Ив. Висшето търговско училище – Варна (1920-1945) и началото на висшето икономическо образование в България. Варна: Наука и икономика, 2020.

адекватни условия за прилагането на техните норми³². Стопанското право заменя познатото ни търговско, а счетоводството изцяло започва да се регулира с подзаконови нормативни актове, издавани от Министерския съвет. То се изгражда на принципи, които, ако забравим за задължителната им идеологическа украса, са напълно адекватни на начина на функциониране на социалистическата стопанска система. През 50-те години на XX век започва да се изгражда и така наречената тогава теория на социалистическата счетоводна отчетност. В нея обаче не се разглеждат въпросите на счетоводно-правните норми и конкретните принципи. Счетоводството вече не се третира като част от търговското право, защото съществуването на последното е отречено. На негово място се налага един идеологически уклон в теоретичното му изясняване като информационна и контролна система. Изясняването на счетоводно-правните норми успешно е подменено от въпросите за задачите, значението, обхвата, предмета, метода и организацията на счетоводната отчетност. Това са все въпроси, които дават добра теоретическа подготовка на изучаващите ги, както и възможности за научни търсения и публикации. Връзката между тях, от една страна, и нормативната база и практиката от друга обаче се разкъсва. Вероятно основната причина за това е командно-административният подход, който се налага от самия характер на системата. Научните изследвания, конференциите и публикациите, които представляват интерес, остават сами за себе си. Практиката строго се подчинява на лавината от нормативни подзаконови актове – правилници, инструкции, разпореждания, писма и т.н., с които я затрупват министерства, ведомства, окръжни съвети и вишестоящи организации. Връзката „теория – законодателство – практика“ съществува по-скоро като лозунг, но в действителност ползата от това не се чувства. Най-малко виновни за това са самите учени, преподаватели и счетоводители, които съвместно изпълняват работата си в наложените от партийната и държавна власт рамки. Затова, ако трябва тези три части да се оценяват, без да се държи сметка за тяхната взаимна връзка, оценката безусловно е положителна. Защото счетоводството обслужва стопанския живот, но то самото не може да наложи такива свои правни норми, които да са в противоречие с общата за съответната държава икономическа система и цялостна законодателна рамка.

---

³² Този закон, наречен за първи път не за търговските книги, а за счетоводството, какъвто е съветският модел, е преход към социалистическото счетоводно законодателство. Той е в сила само една година.

Глава втора

Състояние и насоки за развитие на съвременните счетоводно-правни норми

2.1. До какво доведе липсата на национална концепция за развитие на счетоводното законодателство

Думата „концепция“ е с латински произход и обикновено се свързва с базисните разбирания за изясняване на нещо съществуващо или за създаването на нещо ново. Преди да се започне изпълнението на даден процес, се преминава през идеята и начина за нейното бъдещо реализиране. Практиката е показала, че там, където не са разработени в достатъчна степен ключовите въпроси, изпълнението рано или късно показва своите слабости. В голяма степен това може да се каже за съвременното развитие на счетоводно-правните норми, от които следва да се ръководи практиката. По-горе направихме извода, че независимо от идеологическата тежест на социализма, счетоводството през този исторически период като теория, законодателство и практика има своята концептуална обосновааност. Затова не беше достатъчно то да бъде отречено, а се налагаше да бъде заменено с нещо, адекватно на новата стопанска действителност и насоките на нейното развитие. А в началото на 90-те години на XX век те са ясни – изграждане на свободна пазарна икономика с отношения между юридически самостоятелни стопански субекти. Новият Търговски закон от 1991 г. и последвалите го други материални законодателни актове даваха правна гаранция за съществуването на такава среда.

Създаването на Закона за счетоводството, който, влизайки в сила от 1 април 1991 г., стана първият закон на икономическата реформа, беше плод на старателно изучаване на западноевропейския опит. Тогава за никого от специалистите нямаше съмнение, че това е пътят, по който трябва да се развива счетоводното законодателство, а практиката следва да го прилага. Само че тази практика познаваше единствено социалистическата счетоводна отчетност. Все още нямаше нито учебници, нито достатъчно преподаватели, а още по-малко имаше време, за да може да се разберат и правилно да се приложат регламентираните със Закона за счетоводството принципно нови счетоводно-правни норми. Едва ли не единствен източник за това бяха самият закон и Националният сметкоплан (НС), издаден като негов подзаконов акт. Малко по-късно (от 1993 г.) подобен източник на необходимите нови знания станаха и първите Национал-

ни счетоводни стандарти (НСС)³³. Релацията „теория – законодателство – практика“ беше нарушена от самото начало на промените. Практиката се учеше от законодателството, а теорията ѝ помагаше, доколкото може.

Все пак трудностите се преодоляваха и реформата в счетоводството се провеждаше успешно. Вероятно една от причините за това беше, че хармонизираните счетоводно-правни норми, залегнали в Закона за счетоводството, сравнително лесно се „напасваха“ с другите области, от които се ръководеше дейността на търговските дружества. Преди всичко това бяха данъчното облагане на финансовия резултат и попълването на статистическите отчетни форми. Подобно на немското законодателство у нас се търсеше максимална близост на търговския/счетоводния финансов резултат с този, необходим за данъчно облагаеми цели. Все още не съществуваше разбирането за относителна самостоятелност на счетоводно-правните норми и временните данъчни разлики като връзка с корпоративното облагане. Проявлението на такива чисто счетоводни принципи като необходимост от корекции в стойността на активите, допълнителни начисления и провизии беше изключително ограничено. Счетоводното законодателство беше обвързано с административните и с данъчните норми, преди всичко с помощта на изключително силно застъпения принцип на документалната обосноваемост³⁴. По една продължаваща традиция от преди реформите счетоводството се приемаше и като основа за попълване на статистическите форми. Към това трябва да добавим и задължителното прилагане на Националния сметкоплан, което почти не се различаваше от модела на текущото счетоводно отчитане по времето на социализма. Счетоводната процедура взимаше връх над прилагането на съвременните

---

³³ Независимо от положителната роля, която те изиграха, в тях съвсем ясно прозираше липсата на достатъчни теоретични знания при изготвянето им.

³⁴ Това съвсем не е счетоводно-правна норма и тя не беше заимствана от хармонизираното европейско законодателство. Строгата документалната обосноваемост е наследство от социалистическата теория на счетоводната отчетност, в рамките на която тя се разглеждаше като един от счетоводните способности. В условията на частна собственост и юридическа самостоятелност на стопанските субекти формалният характер на документирането има смисъл по отношение на административните и данъчните, но не и на счетоводните изисквания.

счетоводно-правни норми³⁵. Първата беше добре позната, докато смисълът на вторите изискваха определена теоретична подготовка и разбиране на цялостната законодателна рамка.

Интересни процеси протичаха и в областта на теорията. В началото на 90-те години на миналия век най-общо се оформиха две течения в научните и в преподавателските среди. Нека условно да ги наречем традиционен и модерен подход. По разбираеми причини първият се застъпваше повече от по-възрастните, които имаха своите заслужени успехи в областта на социалистическата счетоводна отчетност. На тях им беше по-трудно да преодолеят някои догми, а и в много случаи езиковата им подготовка не беше достатъчна, за да следят чуждестранните публикации. Преобладаващата част от по-младите научни и преподавателски среди, главно на основата на познаването на английски език, започнаха да публикуват все по-интересни и по-значими изследвания³⁶. Появиха се и коментари, а и разбира се справедливи критики към съществуващата нормативна уредба. Практиката получаваше редица професионални списания и книги, които можеха да помогнат за усъвършенстването ѝ. Управление „Национално счетоводство“ към министерството на финансите, което подготвяше промените в нормативната база, се вслушваше в добрите предложения, които идваха от научните среди. Значителна роля в помощта за израстване и усъвършенстване на практика играеше създаденият през 1996 г. по законов път Институт на дипломираните експерт-счетоводители в България (ИДЕС). Немалко негови членове активно участваха като консултанти в процеса по подобряване на счетоводната законова и подзаконова рамка.

Паралелно с тези процеси популярност, а от 1993 г. по-широко приложение започнаха да придобиват Международните счетоводни стандарти, издание на Комитета по международни счетоводни стандарти със седалище в

---

³⁵ Това че те не се разбираха добре, ясно се виждаше от отношението на много счетоводители към използването на сметките за капитали и резерви. Те ги приемаха като познатите им от преди реформата сметки за отчитане на уставния фонд в основни и в оборотни средства. Друг типичен пример е непълното прилагане на принципа на текущото начисляване при забава на плащанията от страна на клиентите. Липсата на връзка между Търговския закон и Закона за счетоводството съдействаше за това неразбиране.

³⁶ Ще споменем книгата „Хармонизация на счетоводството. Международни счетоводни стандарти“ на проф. д-р Ф. Филипова, която между 2001 и 2008 г. претърпя три допълнени и преработени издания. Разбира се имаше и редица други сполучливи статии и монографии.

Лондон (МСС)³⁷. Независимо че още от есента на 1991 г. те бяха включени като задължителна материя в изпитните сесии за дипломирани експерт-счетоводители, тяхната философия и особено тяхното приложение оставаха чужди на почти всички, които вече се бяха докоснали до тях. Те звучаха напълно теоретично, дори на фона на напълно съвременните европейски норми в Закона за счетоводството. Основен катализатор за по-широкото навлизане на МСС в практиката станаха международните одиторски вериги, които вече бяха отворили офисите си у нас. Преизчисляването на официалните годишни счетоводни отчети, изготвяни по реда на ЗС и НСС в такива по изискванията на МСС, се налагаше все повече за тези финансови и застрахователни институции, както и за по-значимите търговски дружества, към които имаше интерес от международните регулаторни органи и потенциалните инвеститори. Това беше обективен и лесно обясним процес за състоянието, в което се намираше тогава българската икономика. Не беше направено нищо, за да бъдат убедени чуждестранните инвеститори, че нашето търговско и счетоводно законодателство фактически вече са хармонизирани в значителна степен с европейските изисквания. Вместо това се прие, че „*вярното и честно*“ представяне в годишните счетоводни, впоследствие наречени финансови, отчети може да се постигне само чрез прилагането на МСС.

Практическото прилагане на МСС обаче съвсем не беше лесна работа, дори и знанията за тях непрекъснато да се подобряваха. Цялата работа се състоеше в характера на основата, на която тези счетоводни норми бяха изградени. Като философия тя рязко контрастираше на току-що овладените принципи на хармонизираното европейско счетоводно законодателство. Допълнителна трудност създаваше преводът на стандартите от английски на български език. Голяма част от терминологията беше специфична, а начинът на изразяване в тях не беше характерен за нашите тогавашни разбирания. Агресивното първоначално и последващо оценяване на активите, което непрекъснато се налагаше от МСС, се противопоставяше на традиционната предпазливост към признаването на очаквани печалби. Прилагането на МСС нямаше как да бъде синхронизирано, поради което в много от конкретните случаи на приложението им беше в противоречие с принципа на документалната обосновааност, с въпросите за данъчното облагане, с възможността да

---

³⁷ International Accounting Standards, as issued by International Accounting Standards Committee, London, United Kingdom.

се попълват статистическите форми и т.н. Но тъй като изготвяните годишни счетоводни/финансови отчети по реда на МСС не бяха официални за нуждите на различните органи в страната, а се прилагаха само в допълнение, това нямаше особено значение. И така постепенно по това време, вече към края на 90-те години на миналия век, се оформи заблудата, че като общоприета счетоводна база МСС са за предпочитане пред изискванията на хармонизираното европейско счетоводно законодателство³⁸. България все още не беше член на Европейския съюз, поради което промените в местното ѝ законодателство не беше под негово наблюдение. Международните одиторски вериги в страната, търсейки единствено своя финансов интерес, силно лобираха за приемането на МСС като официална счетоводна база в рамките на националното българско законодателство. Те дори приемаха, че имат едва ли не някакъв монопол над практическото им приложение в страната. Политическа подкрепа за това беше дадена от някои представители в правителството на Симеон Сакскобургготски от 2001 г., което беше резултат от определен лобизъм. От значение беше и традиционният за нашата народопсихология нихилизъм към родното в сравнение с налагащото ни се от страна на западните държави.

В резултат на всичко това, чрез втория Закон за счетоводството, който влезе в сила от началото на 2002 г., у нас се регламентира прилагането не на НСС, а на МСС. В първата редакция на този закон се стигна до там, че фактически НСС бяха напълно отречени. Получи се една необмислена и странна ситуация. Чрез закона процедурните и административните въпроси на счетоводството и финансовата отчетност се уреждаха в съответствие с националната ни правна рамка. Пак в него самите счетоводно-правни норми бяха напълно заимствани от една международна концепция, чиято легитимност все още не беше достатъчно призната от Европейския съюз. Последва отрезвяване и малко след това законът беше променен. В него се регламентираше приложението на МСС, но също така и прилагането на Национални стандарти за финансови отчети за малки и средни предприятия (НСФОМСП). За големите предприятия, при доста занижени количествени критерии за това, задължително бяха предназначени МСС. Фактически това е моментът, от който у нас могат да се

---

³⁸ Пълното наименование следва да бъде „счетоводна база за финансова отчетност“. МСФО/МСС нямат претенциите за пълна кодификация на счетоводството, каквато роля би играл един законодателен акт. В него следва да се съдържат не само счетоводно-правните норми, принципи и правила, но и процедурни, административни и други сходни изисквания.

прилагат две различни счетоводни бази за изготвяне на финансовите отчети, при това към отделното търговско дружество, а не само към тези на икономическите групи. Дори този факт е достатъчен да покаже, че съпоставимостта на финансовата отчетност в национален мащаб може лесно да се наруши. Освен това нашият законодател като че ли „надскочи себе си.“ Даде се законова-та възможност МСС да се прилагат не само от тези търговски дружества, за което това е задължение, но и доброволно, дори и пожелалото да ги прилага предприятие да не отговаря на никакви условия за това. И ако десетина години по-късно се убедихме, че това съвсем не е било правилното решение, възниква въпросът защо е било взето...

Доколкото авторът беше активен участник в процесите на обсъжданията тогава и сам подкрепяше възможността за по-широкото прилагане на МСС, неговото мнение е, че това се дължи на несъздадената от нас *Национална концепция за развитие на счетоводното законодателство*. Ние някак си напълно безкритично приемахме всичко, което ни предлагаха МСС и чуждестранните ни консултанти. Надявахме се, че така ще се повиши качеството на финансовата отчетност, а това ще доведе до подобряване на корпоративната култура като цяло. Оправданието, че няхахме достатъчно знания и опит, е приятно като усещане, но не ни оправдава. Защото и знанията ни, и опитът ни в началото на ХХІ век вече се бяха понатрупали. Въпросът за изготвянето на подобна концепция беше поставян и обсъждан в някои от представителните форуми на ИДЕС в началото на ХХІ век. Както обаче добре знаем, в нашата система нищо не може да се случи без намесата на държавната администрация. А такава реакция от нейна страна нямаше. Нещо повече, управление „Национално счетоводство“ към министерството на финансите в края на 1999 г. беше закрито. Може да звучи парадоксално, но „неговите основни функции бяха поети от звената, които се занимаваха с данъчната политика“ (Дурин 2017: 50). Такава е ситуацията и понастоящем. Това е една от основните причини за странната пасивност по отношение на необходимите промени в областта на счетоводното законодателство и свързаните с него регулации през последните години.

Чрез разработването на тази национална концепция следваше да се изясни същностната разлика между основополагащите принципи на хармонизираното европейско счетоводно законодателство и тези на МСС, станали малко по-късно вече МСФО/МСС. Този сравнителен анализ трябваше да бъде извършен на основата на традиционните за българския бизнес и за общата

социална среда условия. Необходимо беше да се отчетат историческите корени, да се съхранят добрите традиции от времето на социализма, както и да се помисли за очакваното ни бъдеще. Вече се водеха преговори за приемането на страната ни в Европейския съюз. Това означаваше, че националното ни търговско и счетоводно законодателство следва да бъде съобразено с европейските регламенти и директиви. За тях МСС имаха ограничения смисъл само като едно необходимо изключение, което се отнася до конкретно определена група от търговски дружества. А колкото значението на фондовите борси е по-малко за развитието на националното стопанство на съответната държава, толкова МСС можеха да намерят по-ограничено приложение. В тази концепция следваше да се отчете, че гръбнакът на българската икономика са микро- и малките предприятия. Но дори и за средните, а и за големите, една немалка част от принципите на МСС оставаха неприложими. Причините за това са както липсата на по-широк обществен интерес към дейността им, така и необвързаността на тези принципи с търговските, данъчните и административните изисквания на страната. А за една държава със строго формализирано право това съвсем не е маловажно. При разработването на тази концепция следваше да се проучи опитът на страни като Германия и Франция, а не единствено на Великобритания. Силното англосаксонско влияние чрез присъствието на международните одиторски вериги, както и познаването на английския език, за разликата от други водещи европейски езици, бяха основните причини това да не бъде направено³⁹. Изготвянето и приемането на една национална концепция можеше да спре тези процеси и да насочи развитието на счетоводното ни законодателство във вярната посока. Разбира се МСФО/МСС имаха определено място в нея, след като това призна и съответно официално регламентира Европейския съюз чрез Регламент (ЕО) № 1606/2002 г. Но не и повече.

Липсата на спомената национална концепция даде по-късно своите плодове, чийто горчив привкус продължава да се усеща. Накратко, вече от години, негативните резултати се свеждат до следните основни последици:

а) Считано от 2016 г. в третия вече Закон за счетоводството последователно бяха направени няколко промени, насочени към значителното ограничаване на приложението на МСФО/МСС. Те обаче са непоследователни и недостатъчно радикални, за да коригират допуснатите грешки. Приложен е

---

³⁹ Не бива да се подценява обстоятелството, че оригиналният език на МСФО/МСС е английският.

един изчерпателен, а не принципен подход, към това кой задължително следва да прилага МСФО/МСС. Освен това остава възможността МСФО/МСС да се прилагат от всяко предприятие, което реши да направи това. С това се лишава от смисъл направеното ограничаване в задължителното приложение на МСФО/МСС⁴⁰. Възможността за по-широко приложение на МСФО/МСС води и до това, че в Закона за счетоводството следва да бъдат визирани счетоводно-правните норми и на едната, и на другата база. За да излезе от тази необичайна ситуация, в чл. 25, ал 1 законодателят е регламентирал изчерпателно само европейските счетоводно-правни принципи, които стават национални. Веднага след това, в следващата ал. 2, се е задоволил да посочи, че при прилагане на МСФО/МСС е необходимо да се спазват техните изисквания. За да стане още по-ясно, че счетоводно-правните норми на МСФО/МСС не са тези, които са изложени в закона, беше направено едно допълнение чрез § 5 а от неговите допълнителни разпоредби. Неговият смисъл е, че прилагащите МСФО/МСС се ръководят изключително от тях и че техните разпоредби имат предимство, ако се различават от тези в Закона за счетоводството. В същото време регламентирани в закона процедурни и административни изисквания – документиране, съхраняване, правомощия, съставители, инвентаризация, независим одит, съхраняване, публичност, доклади, глоби и имуществени санкции – са задължителни за приложение от всички предприятия от неговото приложно поле. Хубава бъркотия, нали!

б) Твърде широкото задължително използване на МСФО/МСС като първична счетоводна база от самото начало доведе до тяхното сериозно принижаване поради неразбирането им. При това не единствено от страна на преобладаващата част от администрацията и юристите, но и от самите счетоводители, и от не малко от регистрираните одитори⁴¹. Колкото до собствениците, които в

⁴⁰ След влизането в сила на третия Закон за счетоводството и особено през 2018 – 2020 г. много търговски дружества и значими икономически групи направиха обратния преход от прилагането на МСФО/МСС към НСС. От провежданите с тях разговори се разбираше, че те не виждат никакъв смисъл от прилагането на МСФО/МСС, които все повече се усложняват, но това с нищо не помага за финансовото управление на предприятието.

⁴¹ В дългогодишната одиторска и консултантска практика на автора съществуват твърде много случаи, при които МСФО/МСС се прилагат, без да са били изучавани и дори без прилагащите ги да разполагат с българския им превод. В подобни случаи се разчита изцяло на одитора на предприятието. Ако обаче прилагането на някоя от нормите им, по определена причина не е изгодна за ръководителя/собствениците, „*вярното и частно*“ представляне веднага се пренася в жертва за сметка на удовлетворяване на интересите на администрацията или на кредитиращата търговска банка.

повечето случаи са и управляващи на предприятията си, това нямаше особено значение, ако не беше свързано с данъчното облагане. За бизнеса това си остава най-чувствителната тема. При подобна ситуация да се счита, че прилагането на МСФО/МСС е в услуга на българския бизнес, звучи най-малкото наивно⁴².

в) Прилагането на МСФО/МСС като първична база за установяването на счетоводния финансов резултат, който се преобразува в данъчно облагаем, доведе до определени трудности в регламентирането на базисни норми в Закона за корпоративното подоходно облагане. Най-типичен пример е този с промените, които бяха внесени в този закон, след като влезе в сила новият МСФО 16 Лизинг. Тези проблеми ще продължават и в бъдеще при следващите по-екзотични решения в новите или в преработените МСФО/МСС.

г) Тук се намесва един интересен въпрос, който се отнася до счетоводната теория. Нормално би било тя да бъде в основата на определени законодателни или регулаторни изисквания. При някои решения в отделни МСФО/МСС обаче се получава точно обратното. Например от няколко години се налага теорията да се опитва да обяснява, доколкото може, защо наетият по оперативен лизингов договор актив трябва да бъде представен в счетоводния баланс и на този, който го притежава, и на този, който го е наел за временно използване. Или защо разходите по сключването на някои договори трябва да се капитализират, за да получат качествата на актив, който да се амортизира във времето. Както и какъв е смисълът един и същ обект на отчитане, например инвестиционните имоти, да може да бъде последващо оценяван и съответно отчитан по два коренно различни модела. Голяма част от новата Концептуална рамка за финансова отчетност звучи твърде теоретично и дори откъснато от отделните счетоводни стандарти.

д) Разработените на основата на МСФО/МСС Национални счетоводни стандарти не отговарят на интересите на българския бизнес⁴³. В тях са застъпени и такива счетоводно-правни норми, които не намират подкрепа за

---

⁴² През последните години бяха публикувани интересни изследвания в тази насока. Вж. например Башикаров, К. Емпирично изследване на влиянието на счетоводните стандарти върху счетоводната политика на предприятията в България. // Електронно списание на ИДЕС, № 4, 2019; Филипова, Ф. и др. Ефекти от прилагането на МСФО 15 Приходи от договори с клиенти в част от българските предприятия за периода 2017 – 2018 г. // Електронно списание на ИДЕС, № 1/2, 2020.

⁴³ След като не се разработени на основата на наша концепция, а са безкритично заимствани от МСС в редакцията им от началото на века, наименованието Национални счетоводни стандарти е напълно подвеждащо.

приложение от самата стопанска и социална среда. В резултат на това тяхното значение като счетоводни регулации също се принизява. Как например може да се твърди, че у нас има възможност да бъде използвана справедливата стойност като достатъчно достоверен последващ измерител за инвестиционните имоти и за биологичните активи. От друга страна, поради немарливото отношение на законодателя, в тях останаха някои постановки, които не бяха приведени в съответствие с влезлия в сила от началото на 2016 г. трети Закон за счетоводството, поради което му противоречат⁴⁴. Наличието на явни грешки в някои от стандартите, допуснати още при създаването им преди повече от 20 години, все още не е изправено.

Критичният анализ би могъл да продължи и в по-големи подробности, но и така картината става ясна. Преди двадесетина години пропуснахме да решим как следва да се развива националното ни счетоводно законодателство, така че да бъде в услуга на бизнеса, когото е предназначено да обслужва. Оставихме го да се откъсне от собствената си стопанска среда и го предадохме в плен на счетоводно-правни норми, принципи, а в някои случаи и конкретни правила, които не му импонират.

2.2. Възможният път напред

Открит остава въпросът за бъдещето развитие на националното счетоводно законодателство. Много би ни се искало развитието на счетоводната теория да помогне в тази насока. Още повече че у нас редовно се провеждат научни форуми, на които се изнасят различни обосновани предложения за това. Досега обаче това не се е случвало и едва ли можем да имаме оптимистични очаквания за бъдещето. Струва ни се, че връзката между теория и законодателство, с някои малки изключения, не е работеща. Отново трябва да се върнем към извода, че в нашата област чрез теорията се постигат преди всичко две неща. На първо място, тя се развива сама за себе си и помага на

---

⁴⁴ Фактически противоречат не само отделни текстове, но и цели концепции, тъй като те напълно безкритично са заимствани от МССФО/МСС. В същото време в Закона за счетоводството са транспонирани европейските счетоводно-правни норми и принципи, а НСС се издават на негова основа. Съгласно чл. 36, ал. 1 от закона „Националните счетоводни стандарти се приемат от Министерския съвет и са в съответствие с актовете на Европейския съюз и националните особености.“ Лошо е, когато законови текстове остават без покритие и звучат само като една декларация.

занимаващите се с нея да израстват в научно и в преподавателско отношение. На второ място, чрез голяма част от направените публикации тя помага на тези практики, които не се задоволяват в своята работа да следват само нормативните изисквания. Възможната помощ, която тя може да предостави на законодателя, не се използва пълноценно.

Остава ни единствено да се надяваме, че цялата работа ще бъде свършена от администрацията и от законодателния орган. Както посочихме, развитието на счетоводното законодателство е поверено на дирекция „Данъчна политика“ при министерството на финансите. В нея има пет отдела:

- ✓ Анализ на данъчната политика.
- ✓ Счетоводно законодателство.
- ✓ Косвени данъци.
- ✓ Преки данъци.
- ✓ Процесуално законодателство.

Дори и на пръв поглед се разбира до каква степен е принижено мястото на счетоводното законодателство. Отвсякъде то е заобиколено от въпросите на данъчната политика, което е различно нещо⁴⁵. Дори в отдела да работят изключително подготвени и достатъчно на брой специалисти, то средата им не е най-благоприятната. При тези условия трудно може да се очаква, че в обозримо бъдеще могат да се получат добри резултати. Но тук отново следва да напомним, че ние нямаме концепция за развитието. Затова няма да е учудващо, че ако все пак бъдат направени някакви промени, те да не са насочени в правилната посока.

Отдавна се простихме с надеждата, че у нас, по примера преди всичко на англосаксонските държави, може да бъде създаден независим професионален орган за развитие на счетоводното законодателство. Колкото пъти този въпрос беше поставен, толкова пъти беше отхвърлян като възможност⁴⁶. Из-

---

⁴⁵ За сравнение ще посочим съвсем схематично примера на Германия. Счетоводното законодателство е неразделна част от развитието на търговското право, поради което организационно е включено в състава на Федералното министерство на правосъдието и защитата на потребителите. Едно от седемте му отделения се нарича Търговско и стопанство право. В неговите направления на работа са включени всички въпроси на счетоводното право. По-големи подробности могат да се видят в Свраков, А. Нерешените въпроси в новия закон за счетоводството. // Счетоводство, данъци и право. София: Труд и право, №3, март 2016.

⁴⁶ Без претенции за абсолютна точност но въпросът беше поставян многократно още от края на 90-те години на миналия век. Тогава ние вече познавахме опита на държавите, в

пълнителната власт не желае в работата ѝ да се месят подобни обществени органи, в които да бъдат привлечени най-добрите специалисти. Най-вероятно защото ще се окаже, че те могат да предлагат по-правилни законодателни и регулаторни решения отколкото политиците и администраторите. А за властта това е недопустимо.

Доказателства за това, че професионалистите имат какво да предложат, могат да се намерят достатъчно. Например ИДЕС разработи и прие през септември 2018 г. своя концепция за развитие на счетоводната и одиторската професия в България. В нея бяха включени като най-значими за бъдещето развитие три теми:

а) Създаване на Национален орган по счетоводство като независим консултативен орган за разработване на счетоводното и одиторското законодателство. Обърнете внимание, че става въпрос само за консултативен орган. ИДЕС предлага това, защото отдавна е станало ясно, че решаването на подобни сложни професионални въпроси не е по силите само на държавната администрация. В същото време използването на едни или други щатни, или нещатни сътрудници от отделни политици, каквато практика съществува, може да доведе както до лобизъм, така и до недостатъчно добре обмислени предложения.

б) Създаване на професионална организация на съставителите на финансови отчети. Този въпрос също многократно е дискутиран, но няма решение. А това не може да стане без санкция на законодателната власт. Защото у нас има редица доброволно създадени институции на счетоводителите и съставителите на финансови отчети, но те нямат официалното признаване от страна нито на европейската, нито на световната организация⁴⁷. Една единна професионална организация, създадена по законов път, би следвало да развива своите механизми за непрекъснато обучение и контрол върху повишаването на квалификацията на своите членове в съответствие с международните изисквания. Печеливш от това ще бъде не само бизнесът, но и държавната администрация.

които е прието счетоводството да се регулира не толкова чрез по-пълни законови текстове, а чрез счетоводни стандарти като професионален, а не чисто подзаконов акт. Защото не е далновидно да приемеш широкото прилагане на достатъчно сложната материя на МСФО/МСС, без да имаш помощта на най-добрите и доказали се професионалисти.

⁴⁷ Това са съответно Accountancy Europe и International Federation of Accountants. От страна на България в тях дългогодишен пълноправен член е само ИДЕС.

в) Създаване на единен регистър на съставителите на финансови отчети. Този въпрос е продължение на предишния и цели контрол над професионализма на тези, които наред с ръководителя на предприятието полагат подписа си, че информацията във финансовите отчети отговаря на основополагащия принцип за „*вярно и честно*“ представяне.

Въпреки усилията на ръководните органи на ИДЕС да се работи в тази насока, не ни е известно някои от поставените цели да са постигнати. Нека да добавим, че ИДЕС участва и свърши работата си в още една полезна инициатива. Със ЗМФ-184/26.02.2019 г. на министъра на финансите беше създадена работна група с основна цел подобряване и усъвършенстване на прилаганите НСС. Работната група от членове на ИДЕС своевременно представи своя експертен анализ и оценка на концепциите, принципите и правилата, както и логическата последователност между отделните стандарти в цялостната им кодификация. За всеки един от стандартите, с малки и специфични изключения, са направени обобщения в три направления:

- а) неправилно и непълно решени отделни въпроси в стандартите;
- б) необходимост от внасяне на допълнения в тях;
- в) при необходимост от това даване на идеи за примери и казуси по материята.

Работната група е предоставила своите материали в срок на министъра на финансите и на председателя на Комисията по бюджет и финанси в Народното събрание. За съжаление нищо повече не може да се каже по развитието на този инициран от изпълнителната власт полезен проект⁴⁸.

У нас не се правят никакви опити да се възстанови най-естествената връзка, която съществува между Търговския закон и Закона за счетоводството. Глава VII Търговски книги от Търговския закон стои във вида си от далечната 1991 г., поради което звучи архаично. През това време бяха приети три редакции на Закона за счетоводството, без да бъде направен нито един опит да се осъвременят текстовете в цитираната глава VII Търговски книги. Подобна съдба имат и другите текстове в Търговския закон, където се прави връзка с финансовата отчетност. Явно за юристите тази материя не представлява особен интерес. Ето едно много точно и справедливо мнение, направено в тази насока: „Основният извод е, че в търговско-правната ни материя уредбата на счетоводството

---

⁴⁸ Цялата тази работа е свършена добросъвестно, но без да е съобразена с една общоприета концепция в каква насока следва да се развива счетоводното ни законодателство.

притежава бланкетен характер. Подходът, използван от законодателя, е чрез препращане към Закона за счетоводството като самостоятелен нормативен акт. Тенденцията, която се констатира, е за разширяване на нормите от значение за счетоводството и съдържащата се в него информация в отделни части на ТЗ. В този смисъл търговско-правните норми от значение за счетоводството не представляват хомогенна нормативна материя и цяло, а се намират в съответните конкретни институти на правна регулация (търговци, търговско предприятие, преобразуване, несъстоятелност и др.)“ (Бъчварова 2021).

Ако приемем, че е редно да се ръководим от опита на континенталните европейски държави, към чиято битност принадлежим, в тази глава на Търговския закон следва да се включат редица основополагащите въпроси. Това са все въпросите, на които трябваше да даде отговор несъздадената концепция за развитие на счетоводното ни законодателство. В порядък на тяхното непълно изброяване, без да се спираме по-подробно на същността им, те могат да бъдат в следните основни насоки:

а) Регламентиране на задължителния характер на текущото счетоводство и на годишната финансова отчетност за всички търговци и търговски дружества. Към това следва да се добави изискването за официален публичен характер на годишната финансова отчетност.

б) Разграничаване на самостоятелните, индивидуалните и консолидирани годишни финансови отчети на търговските дружества. Извън тях съществуват и икономическите групи, за които в момента в Търговския закон няма никакви действащи норми. Нещо повече, текстовете в Глава XVIII Обединения от Търговския закон, в която би следвало да се регламентират материалните въпроси на икономическите групи, са непълноценно и не съвсем ясно развити, поради което се нуждаят от сериозно осъвременяване.

в) Да се регламентират основните счетоводно-правни принципи, транспонирани от европейските директиви и възможните им дерогации, ако страната ни се възползва от това право. Например Директива 2013/34/ЕС дава възможност за частично или пълно освобождаване от прилагането на принципа „*предимство на съдържанието пред формата*“. Това би ни предпазило от приемането на някои решения, типични за МСФО/МСС като включването на един и същ актив в счетоводните баланси и на двете участващи в сделката търговски дружества. Без да бъде дерогиран изцяло този счетоводно-правен принцип, неговото приложение следва да бъде синхронизирано в рамките на

разумното с данъчните и с административните изисквания. В противен случай редица счетоводни решения ще си остават само като пожелания, просто защото няма да бъдат изпълнявани. Кому носи полза подобен подход?

г) Да се регламентира необходимостта от извършване на задължителен независим финансов одит при спазване на конкретните критерии за това, посочени вече в частите за отделните видове търговски дружества.

д) Да се възпроизведе изискването на Регламент (ЕО) 1602/2002 г. относно приложението на МСФО/МСС като единствено изключение за прилагане на едно международно признато изискване, за конкретните търговски дружества и/или икономически групи, чрез което се отменя част от националното ни право. С това ще се избегне неудобството впоследствие в Закона за счетоводството да се регламентират счетоводно-правните принципи както на НСС, така и на МСФО/МСС. Мястото на последните е само в тяхната собствена кодификация.

е) Да се делегира на субсидиарния Закон за счетоводството по-обстойната регламентация на всички останали счетоводно-правни норми и свързаните с това процедурни и административни изисквания. Те са задължителни за всички, към които е насочен този закон, независимо какви счетоводни стандарти прилагат.

С това ще се покаже, че законодателят действително, а не само декларативно, разглежда счетоводството и финансовата отчетност като едно от задължителните търговски качества. Защото у нас понастоящем счетоводните стандарти изместват изконната роля на търговско-правните изисквания към счетоводството. Да, това е един от възможните пътища за неговото съвременно регулиране, но той не съответства на нашата стопанска среда. Изминалите години показаха, че ръководствата на отделните търговски дружества много рядко и много трудно поемат тежестта сами да правят разумни счетоводни преценки и предположения. От друга страна, още по-трудно, а и дори среща съпротива този англосаксонски подход сред юристите и държавната администрация. Ясните текстове в Търговски закон и в Закона за счетоводството дават много по-добра база за правилното финансово управление, в т.ч и чрез определени счетоводни предположения и допускания. Въпросът е в това, че подобни текстове трябва да съществуват в нашето законодателство.

От сериозна преработка се нуждаят и някои други норми в Търговския закон, които в известна степен са свързани със счетоводството и с финансо-

вата отчетност. Поради ограничения обем на разработката те само ще бъдат маркирани, а в бъдеще могат да се превърнат в обект на самостоятелно по-пълно изследване:

а) Въпросите, които се отнасят до сделките с търговското предприятие по смисъла на чл. 15. Сходни въпроси се разглеждат и в някои от счетоводните стандарти, без да има ясна и достатъчна законодателна, и регулаторна рамка. Затова практиката е разнообразна, а ако няма данъчни последствия, в жертва обикновено се принася „*вярното и честно*“ представяне. В тази област от прецизиране се нуждае дори и използваната терминология.

б) По-ясно регламентиране на законовия текст на чл. 134, свързан с възможността за допълнителни парични вноски от съдружниците в дружествата с ограничена отговорност. В тази област също има различни практики, а и данъчната администрация си е запазила правото да предявява своите основателни или не напълно претенции. Настоящата редакция на този текст е най-малкото подвеждаща и противоречива.

в) Въпросите, които се отнасят до промените в капитала, създаването и използването на капиталовите резерви и разпределението на дивидентите в частите за отделните видове търговски дружества. Необходимо е да се изправят текстовете в чл. 246 за създаването на фонд „Резервен“ в акционерните дружества, тъй като фондовата организация на счетоводството у нас беше премахната още в началото на 1991 г. Недопустимо е към източниците на този „фонд“ да съществува законовата възможност за „*други*“⁴⁹.

г) В последно време дискуссионен характер придоби и „*авансовото*“ разпределяне на дивиденти. Поставяме думата в кавички, защото самото разбиране за разпределение на дивидент от крайния годишен финансов резултат, преди той да бъде приет от редовното годишно общо събрание на собствениците, противоречи на същността му. Но след като преди няколко години това беше регламентирано в чл. 115 в. от Закона за публично предлагане на ценни книжа, а данъчната администрация по същество го прие, започнаха теоретич-

---

⁴⁹ Този наглед безобиден и неадресиран текст даде възможност в някои акционерни дружества да се приложи по аналогия с чл. 134 акционерите да правят допълнителни парични вноски и те да се използват за покриване на натрупани загуби. Концептуално в търговското право разликата между съдружник и акционер е напълно изяснена, но не и откъм връзката ѝ със счетоводно-правните норми.

ните обяснения, че това е възможно⁵⁰. Забравя се да се поясни обаче, а и това не е изведено ясно в Търговския закон, че дивидентът не се разпределя от печалбата за годината. Източникът му са резервите, т.е. годишните печалби, но след като те вече са капитализирани в счетоводния баланс.

д) По отношение на резервите на търговските дружества следва да се има предвид, че прилагането на МСФО/МСС допуска създаване на преоценъчен резерв. Търговският закон не познава тази категория, но тя реално съществува в счетоводните баланси на редица дружества. В практиката има случаи, когато дори кредитиращите банки съветват своите клиенти да извършват регулярни преоценки на дълготрайните си активи, за да могат да поддържат по-висока капиталова адекватност. Подобно на банковото законодателство би било целесъобразно в Търговския закон да се допълнят защитните норми, като се отчита и възможното наличие на преоценъчни резерви⁵¹.

е) Въпросите, свързани с отчитане на преобразуването на търговските дружества по реда на глава XV от закона. Те от своя страна имат много общо с необходимите промени, посочени в точка „а“ по-горе. И в тази сфера практиката е твърде различна, което в значителна степен е свързано и с правната недостатъчност и ненадеждност на съществуващите норми. От страна на счетоводните стандарти също се чувства значителна празнота в разглежданата област.

ж) Редица въпроси, които са свързани с ликвидацията и несъстоятелността. Например каква е връзката между един от основните счетоводно-правни принципи за действащо предприятие и въпросите на фактическата ликвидация на търговските дружества. Съществуващият СС 13 - Отчитане при ликвидация и несъстоятелност не изпълнява предназначението си. При него особено силно се проявява връзката между счетоводните норми, от една страна, а от друга – на търговско-правните и административните изисквания и процедурни въпроси. Съвсем не е случайно, че МСФО/МСС не третират подобни въпроси. Те се задоволяват само да дефинират счетоводно-правния

---

⁵⁰ Възможно е тази промяна да е била продиктувана от желанието да се оживи търговията с ценни книжа на фондовата борса. В такива случаи теоретичните постановки обикновено се пренебрегват с чисто прагматични цели.

⁵¹ Допускаме, че в тези няколко високо инфлационни години, когато обикновено се стига до намаляване на капиталовата адекватност, желанието за преоценяване на имотите за целите на финансовата отчетност в предприятията, които прилагат МСФО/МСС, ще се засили.

принцип за действащо предприятие, но неговото нарушаване не води до някакви административни последиствия. Този въпрос следва да се решава съгласно юрисдикцията на отделните държави.

С усъвършенстване на търговското законодателство в цитираните области би следвало да се постигне много по-пълната му обвързаност със счетоводно-правните норми. Визирани сега единствено в Закона за счетоводството, те остават някак си „сами за себе си“ за счетоводителите и за одиторите. Счетоводните стандарти също допринасят за това откъсване, доколкото не са обвързани концептуално със Закона за счетоводството, а още по-малко с Търговския закон. Да се твърди, че с тяхната логика са запознати юристите и съдилищата, е твърде пресилено. На нашето счетоводно законодателство му липса авторитет. Защото, колкото добре или зле да работи едно търговско дружество, неговите резултати могат да получат легитимност, само след като бъдат счетоводно отчетени и представени чрез финансовата отчетност. Това е факт, но той услужливо се забравя от бизнеса. Счетоводно-правните норми имат своята естествена среда в по-общите граници на търговското право и административните изисквания. Колкото и развити да са, те не могат да се радват на пълна еманципация от общата законова рамка на страната. Отделен значим въпрос, който обаче не е предмет на разглеждане в студията, е този за връзката им с корпоративните данъчно-правни норми. Последните са от особена чувствителност за бизнеса, но от това не следва да бъде пренебрегван стремежът към „вярно и честно“ представяне. Защото, колкото и мъгляво да ни звучи този принцип, ние сме го приели и следва да го спазваме.

Заклучение

Всички проблемни въпроси, които бяха разгледани или само маркирани в изложението, отдавна чакат своето законодателно решение. От дълго време обаче това обаче не се случва. Закономерно би възникнал въпросът дали авторът просто не предявява някакви неясни и необосновани претенции, или пък законодателят не намира основателни причини да извършва очакваните подобрения. Както вече беше посочено, направените тук констатации са плод на дългогодишна активна работа и осмислени наблюдения в нашата практика. Те не са някаква „чиста теория“ и се споделят от редица специалисти на различни представителни форуми в страната. При това както от хора с продължителен и богат професионален опит, така и от такива с академична тежест,

които преподават във висшите икономически училища. Теорията и практика долавят както нормативната недостатъчност, така и неправилните, и противоречивите решения в законите и в другите регулации в областта на счетоводството и финансовата отчетност. В началото на икономическата реформа на тях се гледаше като на нещо изключително необходимо за правилното ѝ провеждане. След постигнатите добри резултати обаче постепенно дойдоха на дневен ред редица други въпроси за решаване като корпоративното подоходно данъчно облагане и социалното осигуряване, към които бизнесът е много по-ревниво настроен. По такъв начин като че ли въпросите на счетоводството и на финансовата отчетност останаха на заден план. Или по-скоро, след като своевременно бяха транспонирани изискванията на европейските директиви, а за МСФО/МСС има кой да се грижи, тези въпроси се приемат за достатъчно добре уредени в рамките на националното ни законодателство. Както видяхме и капацитетът на държавната администрация не е достатъчно развит към професионалните счетоводно-правни въпроси. Усилията на ИДЕС за професионална помощ може и да се оценяват, но по-далеч от това досега не се е стигнало. Представителните организации на бизнеса не проявяват особен интерес към поставените за разглеждане въпроси. За съжаление една от причините за това е, че разбирането за „*вярно и честно*“ представяне не издържа на конкуренцията на други корпоративни въпроси, които се приемат като по-значими за неговото развитие. Така се потвърждава изводът, че у нас естественото състояние на релацията „теория – законодателство – практика“ в разглежданата област продължава да бъде нарушено. За подобни случаи Демостен е казал още през IV пр. Хр. „*всяко слово без дело е нищожно и празно*“.

Използвана литература

1. Монографии, студии, статии и доклади

Александър, Д. (1993) Европейската представа за вярна и честна картина, Международна конференция „Развитие на счетоводството и счетоводното законодателство в условията на пазарната икономика. София. (Aleksander, David (1993) Evropejskata predstavata za viarna i chestna kartina. Mezhdunarodna konferencija „Razvitie na schetovodnoto zakonodatelstvo v uslovijata na pazarnata iкономика“. Sofia.)

Башикаров, К. Емпирично изследване на влиянието на счетоводните стандарти върху счетоводната политика на предприятията в България. //

Електронно списание на ИДЕС, № 4. (Bashikarov, K. Empirichno izsledvane na vliyanieto na schetovodnite standarti varhu schetovodnata politika na predpriyatiyata v Balgaria. // Elektronno spisanie na IDES, № 4.)

Бурло А., Колас, Б. (2014) Международната счетоводна стандартизация: Завръща ли се политиката в счетоводството? // Годишник на Института на дипломираните експерт-счетоводители, София. (Burlo A., Kolas, B. (2014) Mezhdunarodnata schetovodna standartizacia: Zavrasta li se politikata v schetovodstvoto? // Godishnik na Instituta na diplomiranite ekspert-schetovoditeli, Sofia.)

Бъчварова, М. (2021) Търговско-правен аспект на развитието на счетоводството в България. // Електронно списание на ИДЕС, извънреден брой. (Bacvarova, M. (2021) Targosko-praven aspekt na razvitiето na schetovodstvoto v Balgaria. // Elektronno spisanie na IDES, izvanreden broj.)

Джеров, Ал. (1994) Гражданско право. Обща част, книга първа. София. (Dzherov, Al. (1994) Grazhdansko pravo. Obsta chast, kniga parva. Sofia.)

Добрев, Д. (1914) Систематично търговско счетоводство. Пловдив. (Dobrev, D. (1914) Sistematicallyno targovsko schetovodstvo. Plovdiv.)

Добрев, Д. (1936) Въведение в частно-стопанската наука. София. (Dobrev, D. (1936) Vavedenie v chastno-stopanskata nauka. Sofia.)

Дурин, Ст. (2017) Счетоводството и независимия финансов одит – спомени, размисли, оценки. София: Форком. (Durin, St. (2017) Schetovodstvoto i nezavisimiya finansov odit – spomeni, razmisli, ocenki. Sofia: Forkom.)

Желар, Ж. (2013) Национални органи, регулиращи стандартите и МСФО: новата ситуация през май 2013 г. // Електронно списание на Института на дипломираните експерт-счетоводители. София, № 4. (Zhelar, Zh. (2013) Nacionalni organi, regulirashiti standartite i MSFO: novata situacia prez maj 2013 g. // Elektronno spisanie na Instituta na diplomiranite ekspert-schetovoditeli. Sofia, № 4.)

Карбоние, Ж. (1993) Гражданско право. Въведение. София. (Karbonie, Zh. (1993) Grazhdansko pravo. Vavedenie. Sofia.)

Костова Н. (2012) Съвременният модел за висококачествена и полезна финансова информация. // Качество и полезност на счетоводната информация. Варна: Наука и икономика. (Kostova, N. (2012) Savremenniyat model na visokokachestvena i polezna finansova informaciya. //Kachestvo i poleznost na schetovodnata informacia. Varna: Nauka i ikonomika.)

Пачоли, Л. (1983) Трактат от сметях и записях. Москва: Финанси и статистика. (Pacholi, Luca (1983), Traktat o schetah i zapisyah. Moskva: Finansi

i statistika.)

Русев, Ив. (2006) Първото докосване на българина до голямата счетоводна теория на XIX век. // Счетоводна политика, № 3/4. (Rusev, Iv. (2006) Parvoto dokosvane na balgarina do golyamata schetovodna teoria na XIX vek. // Schetovodna politika, № 3/4.)

Русев, Ив. (2015) Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика. Велико Търново. (Rusev, Iv. (2015) Targovskata modernost na Balgarskoto vazrazhdane като kultura i praktika. Veliko Tarnovo.)

Русев, Ив. (2020) Висшето търговско училище – Варна (1920 - 1945) и началото на висшето икономическо образование в България. Варна: Наука и икономика. (Rusev, Iv. (2020) Vissheto targovsko uchilishte – Varna (1920 - 1945) i nachaloto na vissheto obrazovanie v Balgaria. Varna: Nauka i ikonomika.)

Русев, Ив, Стоянов, Ст., Савова-Симеонова, К. (2022) Институтът на заклетите експерт-счетоводители в България и неговите председатели (1931 - 1948). София: ИДЕС. (Rusev, Iv., Stoyanov, St., Savova-Simeonova K. (2022), Institutat na zakletite ekspert chetovoditeli v Balgaria i negovite predsedатели (1931 - 1948), Sofia: IDES.)

Свраков, Ан. (2016) Нерешените въпроси в новия закон за счетоводството. // Счетоводство, данъци и право, № 3. (Svrakov, An. (2016) Nereshenite varposi v noviya zakon za schetovodstvoto, // Schetovodstvo, danaci i pravo, № 3.)

Спасов, Д. (1999) Счетоводството по българските земи. // Поредица на в. „Делова седмица“. (Spasov, D. (1999) Schetovodstvoto po balgarskite zemi. // Poredica na vestnik „Delova sedmica“.)

Стайнмец, Г. (2015) Най-богатият човек на всички времена. София. (Stajnmec, G. (2015) Naj-bogatijat chovek na vsichki vremena. Sofia.)

Филипова, Ф. (1998) За дебата около репутацията. // Списание на ИДЕС, № 3. (Filipova, F. (1998) Za debata okolo reputaciyata. // Spisanie na IDES, № 3.)

Филипова, Ф. (2008) Хармонизация на счетоводството. Международни счетоводни стандарти. Варна. (Filipova, F. (2008) Harmonizaciya na schetovodstvoto. Mezhdunarodni schetovodni standarti, Varna.)

Филипова, Ф. и др. (2020) Ефекти от прилагането на МСФО 15 Приходи от договори с клиенти в част от българските предприятия за периода 2017 - 2018 г. // Електронна списание на ИДЕС, № 1, № 2. (Filipova, F. i dr. (2020) Efekti ot prilaganeto na MSFO 15 Prihodi ot dogovori s klienti v chast ot balgarskite predpriyatia za perioda 2017 - 2018 g. // Elektronno spisanie na IDES, № 1, № 2.)

Applying GAAP, 1993/94. A Practical Guide to Financial Reporting. Institute of Chartered Accountants of England and Wales.

IFRS Explained (2010) A Guide to International Financial Reporting Standards. London: BPP Learning Media.

2. Нормативни актове и други регулации

Закон за счетоводството от 1948 г. (Zakon za schetovodstvoto ot 1948 g.)

Закон за счетоводството от 1991 г. (Zakon za schetovodstvoto ot 1991 g.)

Закон за счетоводството от 2002 г. (Zakon za schetovodstvoto ot 2002 g.)

Закон за счетоводството от 2016 г. (Zakon za schetovodstvoto ot 2016 g.)

Национални счетоводни стандарти от 2015 г. (Natsionalni schetovodni standarti ot 2015 g.)

Търговски закон от 1898 г. (Targovski zakon ot 1898 g.)

Търговски закон от 1991 г. (Targovski zakov ot 1991 g.)

Allgemeines Deutsches Handelsgesetzbuch, 1861.

Code de Commerce, 1807.

Companies Act 2006

Conceptual Framework for Financial Reporting, issued by International Accounting Standards Board 2018.

International Accounting Standards for Small and Medium-sized Entities, 2009, International Accounting Standards Board.

IFRS Standards, 2022, part A.

ORDONNANCE DE 1673 Édit du roi servant de règlement pour la commerce de négociants et marchands tant en gros qu'en détail, Présentée par M. Edouard Richard.

Preußisches Allgemeines Landesrecht, 1794.

Wirtschaftsgesetze, 30. aktualisierte Auflage, IDW Verlag, 2014.

СЧЕТОВОДНО-ПРАВНИТЕ НОРМИ И СЪВРЕМЕННОТО ИМ ПРАКТИЧЕСКО ПРИЛОЖЕНИЕ

д-р Антон Свраков,
регистриран одитор, дипломиран експерт-счетоводител

Резюме

В настоящия материал се разглеждат произходът, развитието и състоянието на счетоводно-правните норми. Счетоводното законодателство се третира като субсидиарно на търговското, поради което отделните закони и други професионални регулации следва да бъдат взаимно синхронизирани. В България не беше създадена национална концепция за развитие на счетоводното законодателство. Това доведе до едно неоправдано по-широко прилагане на Международните стандарти за финансова отчетност (МСФО/МСС). Поради тяхната сложност и непригодност към нашата стопанска среда те си останаха като наложени „отвън“, а това не допринесе за подобряване на финансовото управление на търговските дружества, които ги приложиха. Националните счетоводни стандарти (НСС) възпроизвеждат основните счетоводно-правни норми на МСФО/МСС, а би следвало да са изградени на основата на хармонизираното европейско счетоводно законодателство. Всичко това налага в цялостната ни счетоводна кодификация да бъдат внесени такива промени, с които тя да създава условия, адекватни на стопанската среда в страната ни.

Ключови думи: Търговски закон, Закон за счетоводството, счетоводно право, счетоводни стандарти, счетоводна практика.

THE LEGAL REGULATIONS OF ACCOUNTING AND THEIR MODERN PRACTICAL APPLICATION

Anton Svrakov, PhD,
Registered Auditor, CPA

Abstract

This paper examines the origin, development and status of the legal regulations of accounting. Accounting legislation is treated as subsidiary to commercial legislation, therefore, individual laws and other professional regulations should be synchronized. A national concept for the development of accounting legislation was not created in Bulgaria. This led to an unjustified wider application of the International Financial Reporting Standards (IFRS/IAS). Due to their complexity and unsuitability to our business environment, they remained as imposed „from outside“, and that did not contribute to the improvement of the financial management of the companies that implemented them. The Bulgarian National Accounting Standards (NAS)

reproduce the main legal regulations of accounting of the IFRS/IAS, but they should be built on the basis of the harmonized European accounting legislation. All of the above requires such changes to be introduced to our overall accounting codification, which will enable it to create conditions adequate to the business environment in our country.

Key words: Commercial Code, Accountancy Act, Accountancy Legislation, Financial Reporting Standards, Accountancy Praxis.

Съдържание

Въведение	115
Глава първа. Счетоводството и неговите правни норми в процеса на историческото им развитие	119
1.1. Зараждането и развитието в Европа	119
1.2. Българският опит	131
Глава втора. Състояние и насоки за развитие на съвременните счетоводно-правни норми	137
2.1. До какво доведе липсата на национална концепция за развитие на счетоводното законодателство	137
2.2. Възможният път напред.....	146
Заклучение	154
Използвана литература	155
Резюме на български език	159
Резюме на английски език	159